„Оставка” и избор патријарха

Пише: Миодраг М. Петровић
четвртак, 06 новембар 2008 13:27

Болест патријарха Павла, поглавара Српске православне цркве, повод је за многа јавно изражена опречна мишљења о томе да ли за његова живота треба бирати новог патријарха.
Сва та опречна мишљења, било да их износе црквени великодостојници било „верски аналитичари”, своде се углавном на произвољности и домишљања. Далеко су од било каквог канонског упоришта. Она нам откривају недовољно познавање природе Цркве и њеног устројства, али и неку дубљу позадину: Ко, у ком тренутку и из којих побуда покреће питање избора новог патријарха, а патријарх још жив. Откривају нам и дубљу позадину укрштања интереса појединих архијереја, али и оних интереса који се односе на дневну политику и међуцрквене односе на релацијама: Рим – Цариград – уједињена Европа. У свему томе најмање разумевања могу да имам за неканонске изјаве појединих архијереја у српској цркви, јер су оне, зато што потичу изнутра, и најштетније.

Уведена нецрквена пракса да се за живота претходног патријарха Германа бира други за црквеног поглавара изродила је многе горке плодове, од којих је и овај, као највећи – да се то претвори у обичај. А таквом обичају после нема краја. Проширће се и на оболеле или тенденциозно проглашене оболелим архијереје, што води у срозавање канонског црквеног устројства. Зато се не сме заборавити важно канонско начело по којем „ништа од онога што противу реда бива, не сме бити на уштрб установљеноме по правилима” (Прво-другог сабора у Цариграду 861. године, правило 7). У складу са тим, веома важним, канонским начелом, код Светога Саве у „Законоправилу” на крају 17. правила истога сабора изричито се наглашава да „оно што ретко бива није црквени закон” (М. Петровић, „Законоправило Светога Саве на српскословенском и српском језику”, 1. страна 497, манастир Жича 2004. године).

Ниједна од помесних православних цркава, које су прибегавале сличној пракси, није остала поштеђена дубоких потреса. Ниједним каноном црквени оци нису тако нешто омогућили. Болест не може бити разлог за „развод” епископа од „невесте”, тј. епархије. Таквоме се братољубиво, у духу црквености, додељује испомоћ суседног архијереја, чиме се не омогућава било какво додатно наношење бола оболеломе.

Ако би се кандидату за епископа или патријарха унапред предочило да рачуна, уколико се разболи, да може бити смењен, питање је да ли би пристао на избор, јер тако нешто би представљало покушај ограничавања дејства Духа Светога и његове благодати која је јача и далеко од сваке људске комбинаторике.

Канонско је начело и црквена пракса да оболелог патријарха замењује најстарији по хиротонији или рукоположењу митрополит. Такав је у улози „бљустителља”, а не

патријарха, што значи да је хранитељ или чувар патријарашких права док је спречен да их спроводи.

Да би се избегло било какво властољубље, или гордост, или раздор, „бљустителји" остају до годину дана и искључују се из избора за трон који су чували. По истеку једне године ту дужност преузима следећи најстарији по хиротонији. На тај начин пут до избора новог епископа, односно патријарха, ничим није оптерећен. То је само један од показатеља колико се Црква као превасходно божанска установа разликује од административног управљања у држави.

На патријарха Павла одавно се врше притисци да поднесе „оставку", али оставке на дарове Духа Светога су незамисливе. Био сам му саговорник 2006. године, око божићних празника. Тада ми је рекао како траже његову „оставку", због чега не може а да не размишља о томе. „Зар ви, Ваша светости, смете о томе да размишљате?", рекао сам. Оштрим тоном ми је подвикнуо: „Нећете ви мене у овим годинама да учите". Истом висином гласа узвратио сам: „Нисте Ви изнад Цркве; позвани сте да јој доживотно служите!". Разговору је присуствовао један свештеник.

Сада, када је патријарх Павле најнемоћнији, умножили су се они којима се жури и нестрпљиво траже његову „оставку". Је ли та његова немоћ и једини разлог што ови тог дојучерашњег „свеца" толико нехришћански омаловажавају?! Да ли је ико међу римокатолицима помислио да оболелом папи Јовану Павлу Другом за живота бира наследника? Наравно да није, јер су свесни каквом би урушавању то водило.

Неупућени своје захтеве или образложења за подношење патријархове „оставке" покушавају да пореде са повлачењем Светог Саве са трона Српске православне цркве. Испољена кратковидост или заслепљеност амбициозних кандидата да се што пре нађу на том трону више говори о нестрпљењу које их обузима, јер се чин повлачења Светог Саве ни по чему не може равнати са овим што данас имамо.

Свети Сава се повукао са трона не због болести него ради виших црквених потреба и духовних побуда. Охридска архиепископија није се мирила са оснивањем самосталне Српске цркве, јер је раније имала јурисдикцију над Србијом. Архиепископ Сава увиђа потребу да код поглавара источних помесних православних цркава додатно учвршћује аутокефалност српске цркве; да по Светој земљи подиже и укрепљује светилишта српских обележја; да стигне до Синајске горе и да у манастиру Свете Катарине проведе

цео Васкршњи пост, када је поменик упокојених убележио своје родитеље и брата Стефана Првовенчаног, краља српског. Унапред је знао да му за такву мисију треба дуго времена. Могао је да помишља и на опасности које у једном тако далеком, дуготрајном и напорном путовању могу да искрсну. Зато је нашао за целисходно да трон црквеног поглавара у Србији не буде изложен неизвесностима. Ово тим пре што по канонима трон може остати упражњен до три месеца, јер се стадо не оставља без пастира. Тај рок од три месеца продужава се само у ненормалним политичким околностима које онемогућавају избор и устоличење новоизабраног архијереја. Судећи по израженој видовитости Светог Саве, који увек иде бар корак испред догађаја, он ни у последњем овоземаљском чину – чину упокојења није оставио у неизвесности трон поглавара Српске цркве. За све време одсуствовања, тј. од повлачења са трона па до упокојења, он је у активној улози првог архиепископа српског, али ван Србије. А од упокојења, својим светитељством и спасоносном науком, остаје у свести свих, како у Србији, тако и далеко ван њених граница, као залог саборности и љубави при управљању српском црквом.

Добро и корисно би било по Српску православну цркву да се њени архијереји не исцрпљују природом повлачења оболелог патријарха Павла како би на његово место изабрали другог него да га оставе да се у вечност пресели онако како доликује, тј. као актуелни, а не као бивши патријарх. Болест није огрешење или кривица. На архијереје се не може гледати као на министре или директоре.

научни саветник и стручњак за црквено право
[Политика 06.11.2008]